

САМОРОЗВИТОК ЯК КОМПОНЕНТ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

У статті проаналізовано сучасний стан науково-теоретичного вивчення проблеми саморозвитку. Досліджено сутність саморозвитку вчителя як компонента самовдосконалення. Відзначено, що пріоритетною потенцією самовдосконалення майбутнього вчителя є саморозвиток особистості, основою якого є розгортання сутності людини через її індивідуальність. Визначено саморозвиток майбутнього вчителя як свідому активну цілеспрямовану діяльність скеровану на розвиток власної індивідуальності й професійну самореалізацію особистості з метою самовдосконалення.

Ключові слова: самовдосконалення, розвиток, саморозвиток, саморозвиток учителя, потреба у саморозвитку, активність, самореалізація.

В статье проанализировано современное состояние научно-теоретического изучения проблемы саморазвития. Исследовано сущность саморазвития учителя как компонента самосовершенствования. Отмечено, что приоритетной потенцией самосовершенствования будущего учителя является саморазвитие личности, основой которого является развертывание сущности человека через ее индивидуальность. Саморазвитие будущего учителя определено как сознательную активную целенаправленную деятельность направленную на развитие собственной индивидуальности и профессиональную самореализацию личности с целью самосовершенствования.

Ключевые слова: самосовершенствование, развитие, саморазвитие, саморазвитие учителя, потребность в саморазвитии, активность, самореализация.

The current state of scientific and theoretical study of the problem of self-development has been analysed in the paper. The essence of self-development as a component of teacher's self-improvement has been studied.

The author stresses improvement that the priority potency of a future teacher's is his self-development, which is based on the deployment of a human nature through his individuality. The author determines the development of a future teacher as a conscious and purposeful activity aimed at the development of his personality and professional self-realization with the purpose of self-improvement.

Key words: self-improvement, development, self-development, teacher's self-

development, need in self-development, activity, self-realization.

Постановка проблеми. Трансформування всіх сфер виробництва ініціюють зміни у системі вищої педагогічної освіти, спрямовані на підготовку висококомпетентного й конкурентоспроможного вчителя, найголовнішою ознакою якого є готовність до самовдосконалення. Нові пошукування у вирішенні проблеми професійної підготовки фахівців зумовлюють активізацію педагогічних досліджень, адже саме від ефективної діяльності педагогів залежить реалізація інноваційних реформ в освіті та в певній мірі формування інтелектуального потенціалу нації. Динамічні суспільні перебудови вимагають від фахівця прогресивного руху, в результаті якого відбувались би якісні перетворення особистості, удосконалення розумових та духовних потенцій особистості, розгортання її індивідуальності. Теорія особистісного росту й саморозвитку заснована на ідеях про позитивну природу людини, цінність кожної особистості, її індивідуальних особливостей. У цих умовах виникає необхідність виховання особистості, здатної не тільки на репродуктивну діяльність, але й на перебудову сформованих стереотипів, готової до регулярної самоосвіти, постійного самовиховання, та саморозвитку. Тому актуальною залишається проблема самовдосконалення педагога, компонентом якого є саморозвиток учителя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення наукового фонду з питання самовдосконалення вчителя дає можливість констатувати, що ця проблема залишається однією із найбільш дискусійних й невирішених. На значущості саморозвитку акцентували увагу дослідники різних часів: філософи Арістотель, Платон, Демокріт, І. Кант, Г. Сковорода, Й. Фіхте, Ф. Шеллінг, П. Юркевич; психологи Н. Бітянова, В. Зінченко, Г. Костюк, С. Максименко, Б. Мастеров, Г. Цукерман; педагоги Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервег, К. Ушинський, С. Русова, П. Каптерев та інші вчені.

Проблема розвитку особистості вчителя знайшла відображення в працях А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших учених.

Питання саморозвитку майбутніх фахівців висвітлені в наукових доробках Т. Гуменникової (збагачення формуючого впливу природничо-наукових

дисциплін на саморозвиток майбутнього фахівця), Н. Кічук (формування компетентності саморозвитку студента в процесі засвоєння гуманітарних та соціально-економічних навчальних дисциплін), М. Князян (науково-дослідницька діяльність студентів – передумова випереджувального саморозвитку фахівця), С. Рябушко (загально-професійний цикл навчальних дисциплін як фактор набуття фахівцем компетентності саморозвитку) та інших учених. Теоретико-методологічні аспекти проблеми самореалізації особистості відбито в дослідженнях зарубіжних вчених А. Маслоу та К. Роджерса. В працях С. Гармаш, Л. Когана, В. Муляра, М. Садової, В. Сафіна, Л. Сохань досліджено процеси розкриття і зростання потенційних та спонукально-мотиваційних сутнісних сил людини, розкрито складові потенціалу самореалізації особистості. Загальні проблеми розвитку пізнавальної самостійності учнів розглядалися у працях сучасних науковців, а саме: А. Баранникова, В. Буряка, Н. Бухлової, А. Громцевої, В. Козакова, В. Паламарчук, Б. Райського, Н. Сидорчук, М. Скаткіна, М. Солдатенка та ін.

Різні аспекти проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя до педагогічної діяльності висвітлено в дослідженнях О. Абдуліної, Є. Барбіної, Н. Волкової, І. Глазкової, В. Гриньової, О. Дубасенюк, К. Дурай-Новакової, В. Кукушина, Ю. Кулюткіна, Т. Леонтєвої, Н. Нікітіної, І. Облес, А. Роботової, В. Семиченко, Т. Сущенко, А. Троцько, І. Шапошнікової та інших. Науковий доробок О. Ажиппо, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Євдокимова, В. Лозової, М. Подберезського та інших вчених розкриває проблему підвищення ефективності сучасної професійної освіти.

Т. Вайніленко, О. Ігнатюк, А. Крохмаль, О. Павлюк, Т. Приходько, О. Прокопова, І. Склярєнко, Л. Сущенко, І. Шиманович присвятили свої праці питанням теоретичної та методичної підготовки майбутніх фахівців до професійного самовдосконалення.

Важливість процесу індивідуалізації в процесі професійної підготовки майбутнього фахівця доводять Г. Бєрулава, О. Пехота, І. Дубровіна, Л. Кірсанов, К. Леонгард, Т. Ліпс, Т. Решєтова, Н. Фролова, І. Унт, С. Хол, В. Штерн, І. Якиманська та інші вчені.

Невирішена частина проблеми. Незважаючи на велику кількість робіт,

присвячених вивченню проблеми самовдосконалення, залишається не визначеною сутність саморозвитку як компонента самовдосконалення вчителя, не використовується весь педагогічний резерв індивідуалізації професійної підготовки майбутнього вчителя. Ці питання недостатньо досліджені як у теоретичному, так і в методичному аспектах, що призводить до зниження ефективності навчально-виховного процесу у ВНЗ.

Таким чином, **метою** даної роботи є дослідження сутності саморозвитку вчителя як компонента самовдосконалення.

Основними завданнями є такі:

1) здійснити аналіз науково-теоретичного підґрунтя проблеми саморозвитку вчителя;

2) охарактеризувати сутність саморозвитку вчителя як компонента самовдосконалення.

Основний матеріал і результати дослідження.

Проблема розвитку та саморозвитку багатогранна і тому є предметом дослідження філософів, психологів, педагогів.

Розвиток це – «процес становлення особистості, вдосконалення її фізичних та духовних сил під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких найважливішими є цілеспрямоване виховання й навчання» [4 с. 37]. Розвиток розглядають з різних боків: анатомо-фізіологічного, психічного, соціального. Ріст передбачає кількісні зміни, а розвиток як кількісні так і якісні. Розвиток супроводжується збільшенням одних і зменшенням інших ознак людини. Кількісні зміни зумовлюють якісні – виникнення нових ознак, характеристик, особливостей і зникнення інших. Розвиток психічних функцій відбувається нерівномірно, іноді скачкоподібно, в ньому чергуються фази прискорення й уповільнення. На основі засвоєння знань та збагачення суспільного досвіду виникають нові якості особистості – самостійна діяльність, самопізнання, вдосконалюються психічні процеси. Успішний розвиток певною мірою залежить від змісту, спрямованості мотивів, якими керується особистість. Виокремлюють зовнішні та внутрішні умови розвитку, що тісно переплітаються. Зовнішні умови природного й суспільного середовища необхідні для існування індивіда, його навчання, професійної діяльності, реалізації можливостей розвитку. Вони діють

через внутрішні умови (природні нахили, індивідуальні особливості), які притаманні самому індивіду. Від потреб індивіда, суб'єктивних умов залежить, що саме людина виокремить, віднесе до ряду значущих, обере фактором власної активності. В контексті нашого дослідження необхідно вказати на процеси інтеріоризації (процес перетворення зовнішніх, реальних дій з предмету у внутрішні, ідеальні) та екстеріоризації (процес переходу від внутрішньої, психічної діяльності до зовнішньої, предметної). [4, с.37 – 41]. Ці процеси взаємопов'язані, їх співвідношення змінюється в процесі розвитку людини, набуваючи на різних етапах відповідних їм особливостей. Крім того, в процесі професійної діяльності те, що спочатку виявлялось для учителя індиферентним, набуває значущості і внутрішні умови збагачуються.

Рушійними силами розвитку особистості є внутрішні суперечності, які стимулюють її активність. Одні суперечності успішно долаються і це спонукає особистість до нових дій та зрештою до самовдосконалення, а інші викликають непереборні перешкоди під час їх подолання. Отже, тут доцільно вести мову про наявність бар'єру. Звернемось до сутності дефініції “педагогічний бар'єр”, оскільки він є відносно новим в педагогічній науці. Як слушно зауважує І. Глазкова, педагогічний бар'єр, з одного боку, є складним педагогічним явищем, що перешкоджає, стримує, знижує ефективність і успішність педагогічного процесу (негативні функції), а тому потребує запобігання, а з іншого – засобом, що стимулює, спонукає, підвищує ефективність діяльності суб'єктів педагогічного процесу (позитивні функції) шляхом його подолання [5]. Дослідниця зауважує, що педагогічний бар'єр має розвивальний характер, який виявляється шляхом його подолання. Педагогічний бар'єр, за умови його ефективного подолання, забезпечує єдність розвитку пізнавальних і емоційних процесів, оскільки існує зв'язок між походженням емоційно-ціннісних відносин і бар'єрами. Розвивальна природа педагогічного бар'єру криється також в тому, що привабливість більшості цінностей прямо пропорційна величині перешкоди, що потрібно подолати для їх досягнення, а відсутність перешкоди знецінює предмет. Вчений наголошує, що вагомою є роль педагогічного бар'єра в розвитку творчого мислення, оскільки зовнішні бар'єри (поставлені завдання) розвивають мислення лише тоді, коли для їх подолання необхідно перемогти внутрішні бар'єри

(усвідомлена відсутність у готовому вигляді механізмів досягнення мети), які можуть бути пов'язані з несформованістю навичок адекватних розумових дій або іншими внутрішніми пізнавальними суперечностями. Накопичення досвіду подолання педагогічних бар'єрів забезпечує розвиток волі, що спричиняє зміни в механізмах саморегуляції поведінки, формуванні мотиваційних установок, які виявляються в складних ситуаціях вибору та з рештою призводить до полегшення процесу подолання бар'єрів. Також дослідниця акцентує на тому, що "педагогічний бар'єр" є своєрідним стимулом розвитку потенційних можливостей особистості та доводить доцільність штучного створення педагогічних бар'єрів з метою їх подальшого подолання [5].

Отже, особистісний розвиток передбачає якісні зміни. Відтак, поняття розвитку та саморозвитку тісно взаємопов'язані й утворюють єдиний процес становлення особистості. Чим вище рівень розвитку особистості, тим гостріше вона відчуває потребу у самовдосконаленні.

Вивчення саморозвитку особистості відкриває широкі горизонти для розкриття й обґрунтування його ціннісної природи. Філософи вважають вищою формою саморозвитку самовдосконалення особистості (Е. Коваленко). Вчені акцентують увагу на тому, що спрямованість саморозвитку на індивідуальному рівні базується на ціннісних орієнтаціях, ідеалах, світоглядних позиціях та сенсожиттєвих концепціях особистості. Ціннісні орієнтації, ідеали, соціально-психологічні настанови складають ціннісний блок механізму усвідомленого саморозвитку особистості. Вони є необхідним компонентом переконань, світоглядних орієнтацій, які задають усвідомленого саморозвитку особистості [6].

Погоджуємось з І. Табачек, яка наголошує, що в основі педагогічного розуміння особистості вчителя знаходяться глибинні філософські дослідження проблеми особистості як людини, включеної в суспільно-історичне буття як його активний суб'єкт, який власною індивідуальністю, світоглядом і культурою утверджує суспільно-прогресивні пріоритети, наукові знання, виховує загальнолюдські моральні цінності [13].

Вчені розглядають саморозвиток як вищу форму розвитку. Причини, що визначають виникнення саморозвитку знаходяться в людині, а сама вона як носій індивідуальних властивостей та характерних ознак творить сама себе. Відтак,

особистість розвивається завдяки тому, що змогла винайти джерела розвитку в самій собі, самоактуалізуватися.

Так, А. Маслоу під розвитком особистості розуміє внутрішній процес, пов'язаний із прагненням людини актуалізувати свої потенції. Вчений, використовуює поняття «особистість, що самоактуалізується» і тлумачить його як особистість, що постійно розвивається та ефективно виражає людську сутність. А. Маслоу пропонує такі основні риси цієї особистості: простоту, природність, свіжість у сприйнятті, здатність насолоджуватися навколишнім світом; об'єктивний погляд на життя, на людей; креативність, виражену здатність любити інших [8]. Як слушно зауважує К. Роджерс, кожна людина від народження має намір повністю реалізувати себе. Вчений наголошує, що повноцінній людині притаманні спонтанність, індивідуальність, уява, довіра до себе, рефлексія, емпатія, творчість [10]. Отже, науковець вбачає активним організатором власного зовнішнього та внутрішнього середовища саме людину. Таким чином, розвиток особистості визначається її внутрішнім прагненням до самоактуалізації, детермінантою якої є індивідуальність.

Аналіз наукового фонду цієї проблеми показав, що більшість психологів розглядає саморозвиток у тісному взаємозв'язку з самореалізацією особистості. Вчені наголошують на значущості таких аспектів: ролі діяльності у розвитку особистості (О. Асмолов, Л. Виготський, В. Давидов, О. Леонт'єв, В. Рубцов, Д. Фельдштейн); характеру становлення і розвитку людини як особистості (К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, В. Асеев, О. Асмолов, Л. Божович, А. Брушлінський, Л. Виготський, О. Леонт'єв та ін.); можливості саморозвитку, саморегуляції, самореалізації особистості у відповідній сфері життєдіяльності (В. Зінченко, О. Конопкін, Л. Коростильова, Д. Леонт'єв, В. Слободчиков, В. Столін); реалізації потенційних можливостей людини (Г. Костюк, С. Максименко, В. Роменець, М. Пірен, Л. Фрідман, також М. Гарунов, Т. Титаренко).

Дослідження М. Садової переконують: потенціалом самореалізації особистості є динамічне інтегративне утворення, що визначає ресурсні можливості розвитку людини, її здатності до оволодіння та продуктивного здійснення різних видів діяльності. Дослідниця зауважує, що існує чотири типи

потенціалу самореалізації особистості: екзистенційний тип потенціалу самореалізації, потенціал активного саморозвитку, потенціал пасивного саморозвитку та соціальний потенціал самореалізації особистості, кожний з яких визначається сукупністю значень його змістових складових. При цьому вченим встановлено, що для осіб з екзистенційним типом потенціалу самореалізації притаманна самореалізація у буттєвому існуванні; соціальному типові властива самореалізація в міжособистісних стосунках. Студенти з типом активного саморозвитку відрізняються потребами в особистісному рості та постійній реалізації внутрішнього потенціалу; для осіб з типом пасивного саморозвитку, навпаки, притаманна пасивність в особистісному зростанні, наголошує авторка. Студенти молодшої вікової категорії характеризуються екзистенційним та соціальним типами самореалізації, студенти-старшокурсники – типами активного та пасивного саморозвитку. Досліджувані з типом потенціалу активного саморозвитку більш успішні у навчанні, їм притаманні більш високі показники розвитку інтелекту, пізнавальних потреб та креативності. І навпаки, студенти з екзистенційним типом самореалізації відрізняються низьким інтелектуальним потенціалом, не вираженою креативністю та мають нижчу навчальну успішність [11].

Отже, розгляд самореалізації як цінності, базової потреби, регулярного динамічного процесу розвитку і вдосконалення особистості, презентує нові обрії розуміння цього феномену і передбачає таку організацію навчально-виховного процесу, при якій вибір способів, прийомів, темпу навчання враховував би індивідуальні відмінності особистості та забезпечував би збалансований та гармонійний саморозвиток майбутнього фахівця.

Нам імпонує думка Т. Вайніленко, яка визначає професійне самовдосконалення як свідомий цілеспрямований процес підвищення рівня професійної компетентності та розвитку професійно значимих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності й особистої програми розвитку [1, с. 10]. У змісті професійного самовдосконалення учителя вчений виділяє такі сутнісні складові: самоосвіту, що спрямовується на оновлення і поглиблення наявних у фахівця знань з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності, самовиховання як активну цілеспрямовану діяльність

педагога із систематичного формування й розвитку в себе позитивних та усунення негативних якостей особистості і самоактуалізацію як розвиток і вияв власних сутнісних сил і можливостей учителя [2, с. 19]. Отже, істотною рисою процесу самовдосконалення є потреба людини в самозмінюванні, зовнішній же вплив залишається на другому плані.

Також вказує на саморозвиток як складову самовдосконалення О. Прокопова, яка характеризує професійне самовдосконалення як свідому професійну діяльність учителя в системі його неперервної педагогічної освіти, що спрямована на підвищення фахового рівня вчителя, його професійну самореалізацію, подальший розвиток професійно значущих якостей, підвищення ефективності навчально-виховної роботи в школі відповідно як до інтересів, потреб і можливостей учнів, так і до вимог суспільства щодо соціалізації, особистісного і професійного розвитку людини. Авторка наголошує, що професійне самовдосконалення включає самоосвіту і самовиховання вчителя, які забезпечують розвиток професійно значущих якостей, професійну самореалізацію вчителя та визначаються такими особистісними факторами, як мотивація досягнення і професійна самосвідомість. Науковець пояснює, що спрямованість на професійне самовдосконалення визначається розвитком у вчителя мотивації досягнення успіху в професійній діяльності, адекватним сприйняттям дійсності, активною життєвою позицією, діловою спрямованістю, вмінням аналізувати на підставі наукових методів власну педагогічну діяльність [9].

На особливу увагу заслуговують праці Г. Топчій, яка визначає сутність професійного саморозвитку майбутнього вчителя як особливий вид його цілеспрямованої діяльності щодо особистісного саморозвитку, в результаті якого відбувається формування мотиваційно-ціннісної, когнітивної та діяльнісної сфер за рахунок структурних елементів саморозвитку, що забезпечують успішне освоєння й виконання професійно-педагогічної діяльності. Авторкою наголошено, що в процесі професійного саморозвитку майбутніх учителів відбувається вдосконалення професійних знань (когнітивна сфера), умінь і якостей (діяльнісна сфера), розвиток потреби й інтересу (мотиваційно-ціннісна сфера) [14].

Необхідно звернути увагу на цілі вчителя, що є складовими спрямованості особистості. Підтримуємо думку Я. Васильєва в тому, що визначна роль у

структурі цільової спрямованості особистості належить розвитку й саморозвитку. У структурі цільової спрямованості вчений виділяє сім сфер, що відображають зміст спрямованості, а також три рівні, що характеризують мотивацію та позиції особистості. Вченим виявлено функції даної спрямованості. Я. Васильєв виокремив чотири функції цільового компонента спрямованості особистості: 1) футурреальна функція вказує на тісний зв'язок цілей з орієнтацією особистості на ситуації майбутнього часу; 2) функція віддаленості цілей демонструє залежність між ступенем віддаленості цілей та мірою узагальнення життєвих ситуацій, що вирішуються; 3) проєктивна функція цілей виражається у тому, що різні за віддаленістю цілі ставляться залежно від певних особистісних рис; 4) динамічна функція цільової спрямованості особистості пов'язана з рівнями усвідомлення значущості цілей, відповідно, пропонується чотири типи психодинамічних відношень. Саморозвиток особистості залежить від віддаленості цілей та відповідного їм комплексу особистісних рис, наголошує автор. Дослідник виокремлює чотири види саморозвитку: самореалізацію, самовизначення, самовдосконалення та самоактуалізацію. Цілі самореалізації забезпечуються близькими цілями, цілі самовизначення та самовдосконалення – середніми, а самоактуалізації – дальніми цілями [3].

Отже, процесу саморозвитку особистості притаманний цільовий компонент, що забарвлюється комплексом особистісних рис.

З позицій визнання культури як доміанти гуманістичної парадигми освіти підходить до вивчення проблем саморозвитку О. Слободян, яка дослідила творчий саморозвиток особистості студента педагогічного коледжу. Авторка зауважує, що творчий саморозвиток особистості студента – це вмотивована, свідома, відрефлексована на основі самопізнання, самовизначення, самоконтролю, самоосвіти діяльність, спрямована на самовдосконалення природних та духовних якостей, на розвиток творчого потенціалу, діалогового дивергентного мислення, на моделювання власного способу життя в соціокультурному контексті, на самореалізацію творчих здібностей у процесі життєтворення та професійно-педагогічного становлення [12]. Також на творчий характер саморозвитку вказує й М. Костенко. Дослідниця визначає саморозвиток особистості як свідомий процес особистісного становлення з метою ефективною самореалізації на основі значущих

прагнень і зовнішніх впливів. Різноманітні механізми процесу саморозвитку авторка об'єднує в чотири функціональні блоки – самопізнання, самоорганізації, самоосвіти і самореалізації. Якщо взяти до уваги, що під механізмом можна розуміти сукупність внутрішніх або зовнішніх компонентів, підструктур, станів будь-якої системи (А.Д.Карнишев), то виділені функціональні блоки механізмів саморозвитку можуть виступати як його функціональні компоненти, вважає науковець [7]. Погоджуємось з вченим в тому, що поняття “творчий саморозвиток особистості” має інтегральний характер, науковець його визначає як інтегративний творчий процес свідомого особистісного становлення, який торкається всіх внутрішніх сфер людини і знаходить своє вираження у всіх особистісних проявах: в активності, спілкуванні, поведінці, – що, у свою чергу, сприяє формуванню подальшої мотивації творчого саморозвитку. Як слушно зауважує М. Костенко, професійно-творчий саморозвиток майбутнього вчителя – це творчий саморозвиток його особистості в навчально-виховному процесі педагогічного ВНЗ, який забезпечує подальшу творчу самореалізацію в професійній діяльності. Він здійснюється за допомогою механізмів самопізнання, самоорганізації, самоосвіти, а його специфіка полягає в професійній спрямованості базових процесів [7].

На наш погляд, внутрішньою детермінантою активності студента є потреба у саморозвитку, яка є підґрунтям структури особистості та ініціативною основою появи інших вищих потреб людини – в пізнанні та самопізнанні, самоствердженні, самовизначенні, самоактуалізації, самореалізації. Задоволення потреби у саморозвитку здатна збагатити індивідуальний потенціал майбутнього вчителя шляхом позитивної самозміни. Потреба у саморозвитку стає якістю, що з одного боку, обумовлює становлення індивідуальності, а з іншого – зумовлена сукупністю властивостей, характерних рис і досвіду особистості.

Висновки. Аналіз літературних джерел засвідчує відсутність єдиного підходу до вивчення проблеми саморозвитку. Більшість вчених розглядають саморозвиток у тісному взаємозв'язку з такими поняттями як розвиток, розвиток особистості, потреба у самовдосконаленні, самореалізація, самоактуалізація. Науковці вказують на наявність переходу від потреби в самозмінюванні до реальної діяльності з самовдосконалення шляхом формування особистої програми

розвитку.

Вважаємо, що пріоритетною потенцією самовдосконалення майбутнього вчителя є саморозвиток особистості, основою якого є розгортання сутності людини через її індивідуальність. Професійний саморозвиток ефективно здійснюється лише за умови активності студентів, яка виявляється в спроможності свідомо й самостійно використовувати власний потенціал з метою успішної професійно-педагогічної діяльності.

Специфічною характеристикою активності майбутніх учителів є усвідомлена професійна спрямованість особистості, що виявляється у розумінні значущості вчительської діяльності, вмотивованості педагогічного пізнання, наявності стійкого інтересу до педагогічної діяльності.

Визначаємо саморозвиток майбутнього вчителя як свідому активну цілеспрямовану діяльність скеровану на розвиток власної індивідуальності й професійну самореалізацію з метою самовдосконалення.

Перспективи подальших розвідок цього напрямку вбачаємо в дослідженні проблеми готовності до саморозвитку майбутнього вчителя.

Література

1. Вайніленко Т. В. Сутність та зміст професійно-педагогічного самовдосконалення / Т. В. Вайніленко // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. – Чернівці : Рута, 2005. – Вип. 278. – С. 13-20.

2. Вайніленко Т. В. До питання формування готовності майбутніх вчителів до професійного самовдосконалення / Т. В. Вайніленко // Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – К. : НПУ, 1999. – Вип. 3. – С. 8-12.

3. Васильев Я. В. Футурреальная психология личности : монографія / Ярослав Васильевич Васильев. – Николаев : Илион, 2007. – 518 с.

4. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Наталія Павлівна Волкова. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2003. – 576 с.

5. Глазкова І. Я. Компетентність майбутнього вчителя у запобіганні та подоланні педагогічних бар'єрів: монографія / Ірина Яківна Глазкова. – Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2013. – 416 с.

6. Коваленко Е. А. Ціннісна природа усвідомленого саморозвитку особистості : соціально-філософський аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Е. А. Коваленко. – Харків, 2005. – 19 с.

7. Костенко М. А. Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. А. Костенко. – Харків, 2004. – 20 с.

8. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / Абрахам Маслоу; [пер. с англ.]. – М. : Смысл, 1999. – 425 с.

9. Прокопова О. С. Система професійного самовдосконалення вчителя хімії середньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. С. Прокопова. – К. : 2003. – 24 с.

10. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / Карл Роджерс. – М. : Медицина, 1994. – 356 с.

11. Садова М. А. Психологія самореалізації : навч. посіб. / Мирослава Анатоліївна Садова. – Первомайськ : Первомайська друкарня, 2008. – 113 с.

12. Слободян О. П. Творчий саморозвиток особистості студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення культурологічних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. П. Слободян. – Луганськ, 2004. – 29 с.

13. Табачек І. В. Формування та розвиток особистості сучасного вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.10 «Філософія освіти» / І. В. Табачек. – К., 2005. – 22 с.

14. Топчій Г. С. Ігрові педагогічні технології як умова професійного саморозвитку майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. С. Топчій. – Харків, 2011. – 22 с.